

Ясинецька Н.А.

(Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”,
м. Горлівка, Україна)

ПЕРЕКЛАД ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАПОЗИЧЕННЯ НОВИХ АНГЛІЦИЗМІВ ДО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Новотвори певного історичного періоду передають у стислому вигляді досить широку інформацію про особливості суспільного життя своєї епохи. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століть словниковий склад багатьох мов світу інтенсивно поповнюється за рахунок значної кількості нових лексичних одиниць у сферах політики, економіки, у різних галузях науки та промислового виробництва, у царинах культури, спорту. Специфічними, з огляду на велику кількість інновацій, для періоду, що розглядається, виступають комп'ютерні технології та охорона навколишнього середовища. Більшість комп'ютерних термінів твориться в англійській мові й запозичується іншими мовами, зокрема українською; подібна ситуація спостерігається й у галузях економіки, політики. Цей процес свідчить про тенденцію української мови до інтернаціоналізації її словникового складу в процесі глобалізації суспільства. Іншомовні запозичення „виконують не лише номінативну, пізнавальну, а й експресивну функцію в сучасних комунікативних сферах» [3, 21].

Лінгвістичні дослідження присвячені таким аспектам засвоєння запозичень: зміна значення в давніх та нових запозиченнях (О.А. Стишов), структурно-семантичне засвоєння запозичених слів у сучасній українській мові (І.М. Каминін), словотвірні можливості англіцизмів в українській мові (Н.Ф. Клименко, Н.В. Скибицька; Л.П. Кислюк). Актуальними для вивчення залишаються способи перекладу у світлі їх взаємодії із соціолінгвістичним аспектом засвоєння нових англіцизмів українською мовою.

Ряд лексичних одиниць, які надійшли до української мови з англійської протягом останніх двох десятиліть, є матеріальними запозиченнями, тобто передаються в мові-реципієнті за допомогою транскрибування або/та транслітерування, практичного транскрибування. До матеріальних запозичень належать такі політичні терміни: *експатріатизм, іміджмейкер, імпічмент, імплементація, інаугурація, істеблішмент, лінкідж, лобі, принціпал, саміт, секуляризація, спікер, спітч, спітчрайтер, франчайзинг*; економічні: *ауттрейд, білатеризм, вестинг, дедвейт, депресія, дефолт, консалтинг, контролінг, корпоратизація, лейбл, лімітед, лістинг, маркетмейкер, мерджер, ноу-гау, ньюс-реліз, офшор, наблісити, пауперизація, провайдер, промоушн, реституція, рецесія, ріелтер, секвестр, секвестування, статнація, статфляція, трансакція, трансфер, траст, трейдер, флуктуація, голдинг(-компані), шопінг, шоуїнг*; спортивні: *буліт, кікбоксинг, лайнсмен, овертайм, офсайд, плей-оф, спідвей,*

фітнес, шейпінг; терміни з галузі культури: *блокбастер, кліп, копірайт, поп-арт, продюсер, римейк, стайлінг, ток-шоу, гіт-парад, шоу-бізнес* і терміни з галузі комп'ютерних технологій: *адаптер, картридж, драйвер, гакер, Інтернет, модем, мультимедіа, ноутбук, принтер, процесор, сканер, сервер, сайт, тонер, юзер*.

Є й інші форми нових запозичень із англійської до української мови – кальки. Калькування відображає умотивованість мовних одиниць, „у яких лексичне значення зумовлене словотворчим значенням або компонентами складного слова» [4, 122]. Розглядаючи кальки, ми спираємося на класифікацію, запропоновану Б. Унбегауном [5], який розрізняє: 1) кальки лексичні (похідні й складні слова), які не тільки передають значення, а й відтворюють структуру й форму іншомовного слова (наприклад, порівняймо такі політичні терміни, як: англ. *humanitarian intervention* – укр. *гуманітарна інтервенція*, *national identity* – *національна ідентичність*, *post-Soviet space* – *пост-радянський простір* або комп'ютерні терміни: англ. *double conversion* – укр. *подвійне перетворення*, *interactive system* – *інтерактивна система*, *motherboard* – *материнська плата* тощо); 2) кальки семантичні (такі кальки називають ще „семантичними запозиченнями» [2, 179]): при семантичному калькуванні відбувається перенесення лише семантики, окремих значень лексичних одиниць мови-джерела на їх відповідники в мові-реципієнті, що можна проілюструвати на прикладі комп'ютерних термінів: англ. *allergy* – укр. *алергія*, *infection* – *інфекція*, *menu* – *меню*, *mouse* – *мишка*, *vaccine* – *вакцина*, *virus* – *вірус*, *window* – *вікно*; 3) кальки фразеологічні (буквальний переклад іншомовних фразеологічних одиниць) (наприклад: англ. *backbencher* – укр. „*задньолавник*” (у парламенті), *brain centre* – *мозковий центр*, *grey horse* – „*сіра конячка*” (невідомий або маловідомий кандидат), *election/electoral stakes* – *виборчі перегони*, *iron curtain* – *залізна завіса*, *velvet divorce* – „*оксамитове розлучення*”, *velvet revolution* – *оксамитова революція*). Ця класифікація, яка враховує основні мовні рівні, є найбільш поширеною в сучасному мовознавстві.

Крім вищезазначених двох основних видів запозичення (матеріальних запозичень і кальок), С.В. Гриньов виділяє ще й третій, який називає „змішаним запозиченням» (одна частина запозичена, друга – перекладена або існує в мові перекладу). У свою чергу „змішані запозичення» (приклади наші – Н.Я.) дослідник поділяє на: а) „напівкальки» („одна частина запозичена, інша калькується») (термін „напівкалька» увів Ю.С. Маслов) (наприклад: англ. *eco-refugee* – укр. *екобіженець*, *eco-speak* – *екомова*); б) „напівзапозичення» („одна частина слова запозичується, друга існує у мові перекладу») (наприклад: англ. *chatline* – укр. *чатлінія* (телефонна послуга, завдяки якій можливе підключення до розмови з іншими телефонуючими абонентами), *cyberspace* – *кіберпростір*, *hightech company* – *гайтек-компанія*) [1, 116-117].

Однак протягом останніх десятиріч в англійській мові виникли й інші лексичні одиниці, що в українській мові передаються поки що описово. Багато

таких новоутворень пов'язані з виборчими кампаніями, наприклад: *advance team* – помічники політичного кандидата; *blue slip* – картка опитування; *blue-slipped* – відхилений (кандидат); *front runner* – головний претендент на посаду, *keynoter* – доповідач пленарного засідання; *landslide* – перемога на виборах з переважною більшістю голосів. Зміни в економічному житті наприкінці ХХ століття спричинили появу нових лексичних одиниць в англійській мові, багато з яких уже запозичуються українською, інші передаються описово, наприклад: *accordion-like staffing (accordion management)* – прийом на роботу й звільнення за необхідністю; *bailout* – термінова позика, терміновий кредит; *dawn-raid* – „вилазка” проти конкурента; *zero-base budgeting* – щорічне складання фінансових кошторисів, незалежно від попередніх асигнувань.

Активізація лексичних запозичень пов'язана з такими чинниками: 1) потребою заповнення мовних лакун – поповненням певних тематичних груп, а то й створенням їх; 2) браком слів, позбавлених будь-яких конотацій, переважно в царині науково-технічної термінології та номенклатури, 3) прагненням до мовленнєвої компактності; 4) тенденцією до чіткішої диференціації слів за семантикою та сферами вживання [1, 16]. Такі причини запозичення іншомовної лексики є вагомими, оскільки сприяють збагаченню словникового складу мови.

Проте не всі запозичення є виправданими з погляду культури української мови. Спостереження за динамікою лексики сучасної української періодики виявляють тенденцію до використання в публіцистиці та в парламентському мовленні англіцизмів, які, по-перше, мають синоніми в українській мові (у вигляді питомих українських слів або таких, що були запозичені в українську мову раніше), по-друге, ускладнюють сприйняття інформації українським читачем: ...*сторони домовилися вдосконалити так званий механізм експертизи законодавчих актів та їх імплементації* (День, 12.05.2001); *Це може бути промоушн фірми на виставці або роздача флаєрів із друкарською рекламою в метро* (Дзеркало тижня, 02-08.09.2000); *У нас багато людей зайшли в тупик, заплутавшись після багатьох пертурбацій в оплаті комунальних послуг* (Україна молода, 29.05.2001). У вищенаведених прикладах немає необхідності вживати слово *імплементація* замість наявних в українській мові питомих слів *виконання, здійснення* або запозиченого раніше *реалізація*; *промоушн* замість *реклама*; *флаєр* замість *рекламна листівка* та *пертурбація* замість *ускладнення*.

Отже, позитивна роль використання англомовних лексем українською мовою виявляється в номінації нових предметів, явищ, реалій життя, для яких іще не існує автохтонних назв; в передачі одним словом словосполучення, а іноді й цілого речення в мові-реципієнті; в розмежуванні смислових відтінків певного значення в мові, що запозичує; в участі у творенні похідних, тоді як від наявного питомого слова похідні неможливі. Проте іноді в засобах масової інформації, зокрема в періодиці, спостерігається невиправдане використання англіцизмів, яке веде до усунення загальноновживаних питомих або запозичених

раніше слів-синонімів, до засмічування української мови.

Література

1. Гринев С. В. Терминологические заимствования (краткий обзор современного состояния вопроса) / С. В. Гринев // Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М. : Наука, 1982. – С. 108-135.
2. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов / Станіслав Володимирович Семчинський. – К. : Вища школа, 1974. – 255 с.
3. Стишов О. А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. / О. А. Стишов // Мовознавство. – К., 1999. – № 1. – С. 7-21.
4. Языковые ситуации и взаимодействие языков / Отв. ред. Ю. А. Жлуктенко. – К. : Наук. думка, 1989. – 204 с.
5. Unbegaun В. Le Calque dans les langues slaves litteraires litteraires / В. Unbegaun // Revue des etudes slaves. – P. : Imprimerie nationale, 1932. – Т. XII. – P. 19-49.